

MILICIA EST VITA HOMINIS SUPER TERRAM SÁRKÁNYÖLŐ SZENT GYÖRGY KÉPI ÁBRÁZOLÁSÁNAK LELKI ÜZENETEI

BEVEZETÉS

Szent György tisztelete fontos helyet foglal el a keleti egyház életében, főleg Oroszországban, miként Georgiában, ahol a templomok homlokzatán mindig megjelenik Szent György, de így volt ez nyugaton is, többek között ő Anglia, Genova védőszentje. Személyében a két egyház egyik közös katona mártírjáról van tehát szó. Hozzá hasonló tisztelete csak Szent Mihálynak, Szent Demeternek, idehaza Szent László királynak volt.

Számos könyv idézi azt az ikont, melyről a dolgozat szól, de rendszerint lelki értelmezés, magyarázat nélkül. A sárkányölés képtelensége miatt a mai kor embere kételkedve és valószínűleg értetlenül hallgatja Szent György történetét. Természetesen ebben az esetben sem csak a mesésnek tűnő legendáról vagy a Hóruszig visszavezethető történelmi előképekről kellene beszélnünk, hanem a lényeges és tartalmas lelki üzenetről, ezért nem elegendő megemlíteni vele kapcsolatban, hogy *Keleten ez a lovas-szent a korai keleti kereszténység hőse, hol ős mithosi képzetekből, a sárkányölő madárhősből, a holdhősből, a széldémonból mithosi konvergenciaképpen itt Mitras-kultuszszá, máshelyt Perseus Belerophonná vagy a Typhont leszűrő Horussá, az iráni lovashőssé, Bahram-Gur alakjává változik.*¹ Egyúttal jellemző bemutatási mód az is, amikor néprajzi oldalról közelítenek a szent kultuszához: *[...] a sárkányölő személyében a Nap, a Hold, a Tavasz az, amely legyőzi a sárkány megszemélyesítette legfőbb rosszat, a Telet. Ugyanakkor pedig a leány kiszolgáltatása a szörnynek a régmúlt idők emberáldozataival is kapcsolatos lehet.*² Az előbb említettek ellenére azokra a kérdésekre kell keresnünk a választ, hogy Szent György hogyan, mivel győzi le a sárkányt, mit jelent a *legfőbb rossz*, és mit lehet/kell tenni ellene.

A spirituális lényeg bemutatása miatt tartottam legfőképpen fontosnak elkészíteni ezt a dolgozatot, amely két jeles jezsuita, Tomáš ŠPIDLIK és Marko Ivan RUPNIK *La fede secondo le icone* című könyvének Szent Györgyről szóló fejezete alapján készült.³ Szent György esetében is igaz, amit Rupnik atya mond: *Fel kell ébresztenünk magunkban a*

1 Lázár 1916, 65.

2 Magyar 2006, 6.

3 Špidlik – Rupnik 2011, 71-75.; Első alkalommal az Abgár-képről készítettem el egy tanulmányt ennek a könyvnek a felhasználásával. In: Horváth 2016, 89-100.

szimbolikus gondolkodást: egy-egy dolgon belül fel kell fedeznünk egy mélyebbet és aztán egy még mélyebbet.⁴ Ezekről az alapelvekről írt Szentviktori Hugó 12. századi párizsi magiszter az olvasással kapcsolatban: *Az értelmezés három dologból, a szó szerinti értelemről (lettera), az értelemről (sensus) és a mondanivalóból (sententia) áll. [...] A mondanivaló az a mélyebb értelem, melyre csakis magyarázat vagy értelmezés révén találunk rá.*⁵ A mondanivaló megértéséhez szemlélődésre van szükség. Ezek a megállapítások természetesen nemcsak a keresztény irodalomra, hanem a keresztény művészetre is igazak, melynek realizisztikus, idealisztikus és szimbolikus dimenziója van. Látjuk a képen a lovast és a sárkányt, és azt is megállapítjuk, hogy Szent György a gonosz ellen küzd, ugyanakkor a mondanivaló hiányzik.

Egyrészt ezt az ikont, illetve a hozzá tartozó ortodox értelmezést, hagyományt, és annak előzményeit, középkori párhuzamait, másrészt pedig Szent György magyarországi tiszteletéből az egykori Csanádi egyházmegye – Glattfeder Gyula püspök szóhasználatában *Szent Gellért öröksége* –, illetve a Fogadalmi templom kapcsán az apostoli királysággal kapcsolatos 20. századi szegedi sajátosságokat kívánja bemutatni a dolgozat. Ezzel a munkával szeretnénk emlékezni a 900 éve alapított egyházmegye középkori védőszentjére és a 90 éve, 1930-ban felszentelt Fogadalmi templomra.

ELŐZMÉNYEK, KÖZÉPKORI PÁRHUZAMOK

A kereszt az egyik legfontosabb tárgy volt a bizánci hadseregénél, a katonák csatákba és a győzelmi meneteknél – *triumphus* – vitték magukkal. Nagy Constantinus császár (306-337) legendájára épül ennek hagyománya, ugyanis 312-ben, a Milvius-hídi csata előtt megjelent neki a kereszt. Ekkor hangzott el az *E jelben győzni fogsz!* szózat.⁶ A Milvius-hídi csatát 312. október 28-án vívta meg Constantinus Maxentiusszal szemben, aki meg is halt az ütközetben. Ennek emlékére diadalív épült a Városban, melyet három évvel később 315. július 25-én, a császár uralkodásának tizedik évében, a *decennaliára* készítették el.⁷

A diadalíven meglévő domborművek különböző uralkodók korából származnak: Traianus (98-117), Hadrianus (117-138), Marcus Aurelius (161-180) és Constantinus. Ezek között láthatjuk, amint Hadrianus oroszlánra, vaddisznóra és medvére vadászik. Utóbbi két jeleneten az uralkodó lovon ülve, kezében feltehetően lándzsát tartva üldözi

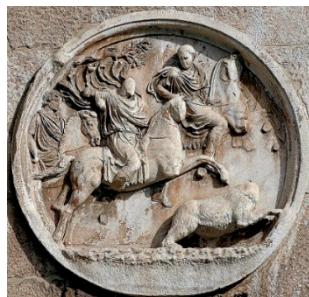
4 Rupnik 2016, 9.

5 Szeiler 2018, 184.

6 Pentcheva 2010, 95.

7 A diadalív felirata: IMP(eratori) CAES(ari) FL(avio) CONSTANTINO MAXIMO / P(io) F(elici) AVGUSTO S(enatus) P(opulus) Q(ue) R(omanus) / QVOD INSTINCTV DIVINITATIS MENTIS / MAGNITVDINE CVM EXERCITV SVO / TAM DE TYRANNO QVAM DE OMNI EIVS / FACTIONE VNO TEMPORE IVSTIS / REM PVBLICAM VLTVS EST ARMIS / ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT. A felirat jelentése: Flavius Constantinus Pius Felix Caesar Augustus császárnak a Szenátus és a római nép, amiért az istenség ösztönzésére és szellemének nagysága által a seregével mind a zsarnokok, mind pedig az ő egész pártján egyszerre bosszút állt igazságos fegyvereivel az államért, ezt a felékesített diadalívet szentelte.

a vadat. A vadkanra és medvére vadászó Hadrianus köpenye fellibben, kezét magasan hátra tartja. A diadalív belső részén van még két másik fontos jelenet: a FVNDATORI QVIETIS feliratú, amely Traianus római *triumphusát* ábrázolja, a másikon pedig – LIBERATORI VRBIS felirattal – a császár egy csatában látható. Traianus vágató lovon ülve, fellibbenő köpenyben, feltartott kezében egykor talán kardot tartva harcol.⁸

Traianus császár a csatában; a medvére vadászó Hadrianus, Constantinus diadalív, Róma

Nazianzi Szent Gergely (330-390) beszédeinek egy 9. századi kéziratának miniatúráján Constantinus legendáját is megörökítették. A felső részben a császár álmát, középen a rohamot láthatjuk. Az uralkodó lándzsájával öli meg Maxentiust, aki próbál elmenekülni. Constantinus győzelmét kereszt is jelzi az égen, melyben az ismert görög felirat olvasható: $\epsilon\nu\ \tau\acute{o}\upsilon\tau\omega\ \nu\acute{\iota}\kappa\alpha$. A kép alsó harmadában Szent Ilona látható, aki megtalálta a keresztet Jeruzsálemben.⁹

Constantius császár legendája, Bibliothèque Nationale, Cod. Gr. 510. f. 440., Párizs

⁸ Abbondanza 1997, 33-47.; Coarelli 2002, 180-185. Traianus és Hadrianus karja időközben letörött, ezért csak feltételezhető, hogy mi lehetett a kezükben. Traianus minden bizonnyal karddal harcolt, ugyanakkor Hadrianus a vadászathoz lándzsát használhatott, mivel egy másik ábrázoláson azt láthatjuk, hogy a vadászatra induló császár mögött álló férfi lándzsát tart a kezében. Ez a dombormű is töredékes, mert az előtérben álló császár feje, kezei és lova lába letörték már. Vö. Abbondanza 1997, 41.

⁹ Pentcheva 2010, 95.

Noha Lázár Béla 1916-ban írt dolgozatában bemutatta a középkori Szent György-ábrázolások főbb típusait, és rámutatott arra, hogy legtöbb esetben *bizánczi szellemű miniatűrben kell keresnünk a forrását*,¹⁰ sem a római párhuzamokat, sem ezt a 9. századi bizánci miniatúrát nem közölte, pedig Constantinus császár – hasonlóan a diadalíven látható Traianus és Hadrianus – a későbbi Szent György ábrázolásokra jellemző módon jelenik meg ezen a képen. Vágtató, veretekkel felékesített fehér lova, fellibbenő köpenye, a kereszt megjelenítése az ábrázoláson és lehetetlenül vékonynak tűnő lándzsája, melyet gyengén tart kezével, és amellyel szinte erőfeszítés nélkül öli meg Maxentiust, a gonosz – sárkány – ellen küzdő Szent György ikon egyik kétségtelen előképe.

Az első keresztény császár győzelmének köszönhetően a kereszt katonai szerepet kapott. Az ereklye tisztelete még inkább felerősödött akkor, amikor az Jeruzsálemből Konstantinápolyba került 629-ben, jelentősége a 7. és 10. század között az arabok elleni katonai hadjáratok során nyilvánvalóvá vált. Ekkoriban alakult ki az a szokás, hogy a császár előtt egy drágakövekkel, ékszerekkel díszített keresztet hordoztak. Keresztekkel díszített zászlók, körmeneti kereszték és a katonák között valószínűleg a mellkereszték – *enkolpion* – használata terjedt el.¹¹ Kör alakú enkolpionok is léteztek ebben a korban. Egyik ilyen a British Museum gyűjteményében található 12-13. századra datálható Szent Demeter ereklyetartó, melyen Szent György kezében kivont kardot tart, szemei balra néznek, arra ösztönözve magát a tárgyat kézben tartó személyt, hogy a másik oldalon lévő Szent Demeterre tekintsen. A belső részen a sírban fekvő Szent Demeter látható, mivel az enkolpion a sírjáról származó mirha cseppeket tartalmazott. A katona Szent György képe és a mirha a védelem és az áldozat gondolatát közvetítik.¹²

Szintén ebbe a sorozatba illeszkedik az is, amit a Szentírásban olvashatunk a gonosz elleni spirituális küzdelemről Szent Pál apostol levelében. Ez az idézet évszázadokon át meghatározta a keresztény szimbolikát, ikonográfiát.

Vegyétek fel tehát Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon, s megállhassatok, mert mindent megtettetek. Úgy álljatok tehát, hogy derekatokat övezzétek fel igazságossággal, s öltsetek magatokra a megigazulás vértjét! Lábatok saruja legyen a béke evangéliumának hirdetésre való készség. Mindehhez vegyétek a hit pajzsát, amellyel kiolthatjátok a gonosz minden tüzes nyilát. Vegyétek fel az üdvösség sisakját is, és a Lélek kardját, vagyis az Isten igéjét. (Ef 6,13-17)

A testi és lelki harc szükségességéről írt a templomos lovagok regulájában Clairvaux-i Szent Bernát a 12. század elején *Az új lovagság dicsérete* című munkájában: És valóban, nem tartom meglepőnek és kivételesnek, ha a földi *ellenséggel pusztá testi erőnkkel szál-*

¹⁰ Lázár 1916, 72.

¹¹ Pentcheva 2010, 95.; Ilyen mellkereszték – enkolpion – kerültek elő honfoglalás kori sírokból is. Ezek közül a Krisztust, Szűz Máriát és az evangélistákat ábrázoló Tiszaeszlár-Sinkahegyi lelet a legismertebb. Vö. Fodor 1996, 192-193.

¹² Vö. Pentcheva 2010, 131.

*lunk keményen szembe. Ugyanígy dicséretes, még ha nem is meglepő, ha a bűnöknek és démonoknak a lélek erejével üzenünk hadat, hiszen a világot köztudomásúan szerzete-
sek népesítik be.*¹³ A 13. században író Gulielmus Peraldus francia domonkos szerzetes (1190-1271) az emberi élethez kapcsolódó harcról értekezett *Summa de virtutibus et vitiis* című művében, melyben Szent Pál apostol leveléből kiindulva a spirituális küzdelem szimbolikáját is ismerteti. A kép címe szintén a Szentírásból vett idézet: *Milicia est vita hominis super terram* (Jób 7,1)¹⁴ Ebből a munkából megtudható, hogy a katona viseletében, fegyverzetében a gonosz, a démonok elleni harcban mi mire utal, mit szimbolizál.¹⁵

Sisak	<i>Spes futuri gaudii</i>	A jövő örömeinek reménye
Lándzsa	<i>Perseverantia</i>	Állhatatosság
Lándzsaszászló	<i>Regni celestis desiderium</i>	A mennyei királyság utáni vágyakozás
Pajzs	<i>Fides</i>	Hit
Kard	<i>Verbum Dei</i>	Isten Igéje
Tunika	<i>Christiana religio</i>	Keresztény vallás
Láncpáncél	<i>Caritas</i>	Szeretet
Ló	<i>Bona voluntas</i>	Jóakarát
Kantár	<i>Discrecio</i>	Belátás
Nyereg	<i>Humilitas</i>	Alázat
Sarkantyú	<i>Discipline</i>	Tudományok / fegyelmi gyakorlatok
Jobb hátsó patkó	<i>Bonum opus</i>	Jó cselekedet
Bal hátsó patkó	<i>Consuetudo</i>	Megszokás
Jobb első patkó	<i>Delectatio</i>	Gyönyörűség
Bal első patkó	<i>Consensus</i>	Egyetértés
Kengyel	<i>Propositum boni operis</i>	Elhatározás a jó cselekedet végrehajtására

13 Veszprémy 1999, 169.

14 Katonaszor az ember élete a földön, és napjai olyanok, mint a napszámos napjai.

15 Az illusztrációról: Hunyadi 2011, 11.; Biddle 2012, 157-158.; Araújo 2017, 315-316.

<p>Contumelia – gyalázkodás</p> <p>Contemptus – megvetés</p> <p>Praesumptio – előítélet</p> <p>Inobedientia – engedetlenség</p> <p>Irreverencia – tiszteletlenség</p>	<p>Collaudatio – hízelgés</p> <p>Inanis gloria – hiábavaló dicsőség</p> <p>Arrogancia – kevélykedés</p> <p>Insolentia – szertelenség</p> <p>Contentio – vetélkedés</p>		<p>Superbia – kevélység</p>	<p>Spiritus Timoris Domini – Az Úr félelmének lelke</p> <p>Paupertas – (lelki) szegénység</p> <p><i>ipsorum est regnum celorum</i> övék a mennyek országa (1.)</p>
<p>Malignantia – rosszindulat</p> <p>Boni compressio – a jó elnyomása</p> <p>Invidentia – irigykedés</p>	<p>Distentio – viszálykodás</p> <p>Iurgacio – kötekedés</p> <p>Disputacio – felelés</p> <p>Ingratitudo – hálátlanság</p>		<p>Invidia – irigység</p>	<p>Spiritus Pietatis – A kegyesség lelke</p> <p>Mansuetudo – szelidség</p> <p><i>ipsi possidebunt regnum</i> övék lesz a föld (3.)</p>
<p>Protervitas – erőszakosság</p> <p>Malicia – gonoszság</p> <p>Temeritas – meggondolatlanság</p> <p>Furor – harag</p> <p>Homicidium – emberölés</p> <p>Malignitas – rosszindulat</p>	<p>Odium – gyűlölet</p> <p>Discordia – viszály</p> <p>Ira – harag (?)</p> <p>Iniuria – jogtalanság</p> <p>Contumelia – gyalázkodás</p> <p>Inpaciencia – türelmetlenség</p>		<p>Ira – harag</p>	<p>Spiritus Scientie – A tudomány lelke</p> <p>Luctus pro peccatis – Bánat a bűnökért</p> <p><i>ipsi consolabuntur</i> majd megvigasztalják őket (2.)</p>
<p>Imprudencia – ostobaság</p> <p>Incircumscriptio – körülíratlanság (= pontatlanság, csúsztatás)</p> <p>Tepiditas – közönyösség</p> <p>Ignavia – lanyhaság</p>	<p>Dissidia – ellenségeskedés</p> <p>Pigritia – restség</p> <p>Pusillanimitas – kicsinylelkűség</p> <p>Negligentia – hanyagság</p>		<p>Acedia – jóra való restség</p>	<p>Spiritus Fortitudinis – A bátorság lelke</p> <p>Esurientes iusticie – Akik éheznek az igazságot</p> <p><i>ipsi saturabuntur</i> ők majd eltelnek vele (4.)</p>
<p>Rapina – rablás</p> <p>Violantia – erőszakoskodás</p> <p>Inequitudo – igazságtalanság</p> <p>Iniustum iudicium – igaztalan ítélet</p> <p>Obstinatio – makacsság</p> <p>Dolus – csalás</p>	<p>Ambitus – hízelgés</p> <p>Usura – kapzsiság</p> <p>Latrocinium – rablás</p> <p>Periuria – hamis esküvés</p> <p>Furtum – tolvajlás</p> <p>Mendacia – hazugság</p>		<p>Avaritia – fősévényesség</p>	<p>Spiritus consilii – A tanács lelke</p> <p>Misericordia – irgalom</p> <p><i>ipsi misericordiam consequentur</i> majd nekik is irgalmaznak (5.)</p>

<p><i>Impudicitia</i> – szemérmertelenség</p> <p><i>Inhonestas</i> – becsületlenség</p> <p><i>Immodestia</i> – szerénység</p> <p><i>Immoderantia</i> – mértéktelenség</p>	<p><i>Gulolitas</i> – falánkság</p> <p><i>Ebrietas</i> – részegeskedés</p> <p><i>Prodigalitas</i> – tékozlás</p> <p><i>Inabstinentia</i> – önmegtartóztatás hiánya</p> <p><i>Inverecundia</i> – tiszteletlenség</p>		<p><i>Gula</i> – torkosság</p>	<p><i>Spiritus Intellectus</i> – Az értelem lelke</p> <p><i>Mundicia cordis</i> – tisztaszívűség</p> <p><i>ipsi Deum videbunt</i> ők meglátják Istent (6.)</p>
<p><i>Incestus</i> – paráznaság</p> <p><i>Pecudi aliorum</i> – más vagyona iránti [vággy]</p>	<p><i>Diremptio</i> – házasság felbontása</p> <p><i>Fornicatio</i> – prostitúció</p> <p><i>Adulterium</i> – házasságtörés</p>		<p><i>Luxuria</i> – bujaság</p>	<p><i>Spiritus Sapientie</i> – A bölcsesség lelke</p> <p><i>Pax</i> – béke</p> <p><i>ipsi Filii Dei vocabuntur</i> Isten fiainak hívják majd őket (7.)</p>

A Peraldus által közölt kép nagyban hozzásegít minket ahhoz, hogy a korból ismert harci jeleneteket ábrázoló alkotások spirituális jelentését jobban megérthessük, így Szent György, de Szent László története is megelevenedik. Ha így tekintünk a képekre, akkor azok teológiai üzenete, mondanivalója, a bűnök elleni harc és a megváltás jelentősége a helyére kerülhet.

SZENT GYÖRGY KÖZÉPKORI TISZTELETÉRŐL

A legenda szerint Szent Györgyöt Diocletianus császár (284-305) idején fejezték le. Nagy népszerűségét annak köszönheti, hogy egyszerre volt keresztény és római, kappadókiai származása pedig a görögség számára tette fontossá.¹⁸ Szent Györgyöt az 5. századtól kezdték el tisztelni a bizánci világban, majd két évszázaddal később nyugaton. Eleinte mártírként, majd katonaként jelent meg az ábrázolásokon, később, a 11. századtól már lovagként, aki egyrészt a szörny, másrészt a bálványimádás ellen harcol. Ekkoriban egészült ki a szent legendája a sárkányölés történettel, amelyben egy hős a kereszt jelével – hasonlóan Constantinus császárhoz – képessé vált arra, hogy megöljön egy sárkányt, és kiszabadítson egy hercegnőt.¹⁹

Eltérnek a vélemények abban a tekintetben, hogy ez a különös történet mikor jelent meg Szent György tiszteletében. Balogh Jolán szerint a sárkányölő lovag-szent alakja ikonográfiailag a 12. században alakult ki.²⁰ Lazarev szerint: *Abból a tényből, hogy a*

18 Magyar 1999, 59-60.

19 Laarhoven 1999, 73., 209.

20 Balogh 1929, 135.; V. Kovács Sándor azt írta: *Kappadokiában mártír, később görög földön a XI. században szent (előbb gyalogos, majd lovas), végül a X. századtól már sárkányölő hős. [...] Az V-XI. század között négy redakción esik át legendája, a XI. századi már a harcos szentet ünnepli benne, csodatételei között azonban csak a XI. század végén, zömében a XI-XIII. században fordul elő a sárkányölés motívuma.*

XII. század kézírataiban rögzítették először, elhamarkodott volna azt a következtetést levonni, hogy keletkezése is ilyen késői időpontra esik. Kétségtelen, hogy az egyházi körök legkésőbb a IX. században már elismerték ezt a csodát, máskülönben nem találkozánk képzőművészeti ábrázolásával a kappadókiai korai sziklakápolnák falfestményein (a IX. század vége és a XI. század eleje közti időszakban). S mivel még J. Aufhauser szerint is feltehető, hogy Szent György több csodájának legendája a VIII. század szájhagyományára nyúlik vissza, teljes joggal állíthatjuk, hogy „Szent György viadala a sárkánnyal” ez idő tájt keletkezett legenda.²¹ Lázár Béla is úgy gondolja, hogy A Szent György-kultusz a keresztes háborúk idején terjedt el a nyugaton.²² Magyar Zoltán ezt a változást azzal magyarázza, hogy E hősi küzdelem alkalmas volt arra is, hogy a korábbiaknál egyértelműbben teológiai eszmei tartalmat hordotton, a Jó és Rossz harcát, aktualizálva pedig a kereszténység és a pogányság (eretnység) közötti küzdelmet.²³ Tiszteletének meglétét és jelentőségét mutatja a *Gesta Francorum*-ban olvasható megjegyzés, miszerint az első keresztes hadjárat idején egy sereg élén látták őt más szentekkel együtt megjelenni: *A mieink megpillantván ezt a sereget, egyáltalán nem értették, mi történik, kik lehetnek a közeledők, mígnem felismerték Krisztus segítségét, amelynek az élén Szent György, Merkur és Demeter álltak.*²⁴ Nyilvánvaló, hogy a katonaszentek kultuszának elterjedése a Szentföldért folytatott harcokkal magyarázható. A 12. század elején írta Clairvaux-i Szent Bernát a templomos lovagok számára *Az új lovagság dicsérete* című munkáját, amely a kereszténység és a pogányság közti küzdelemről szól. Ebben az olvasható a lovagokról, hogy *Mert nem ok nélkül viseli a fegyvert: mert Isten szolgája, a gonosztévők megbüntetésére, a jó cselekvőknek pedig dicsérésére. Bizony, amikor gonosztevőt öl meg, nem gyilkosnak mondhatjuk, hanem ítéletvégrehajtónak, egyenesen Krisztus bosszulójának, a keresztények védelmezőjének a gonoszan cselekvők között.*²⁵

A 11-12. század fordulóján készült velencei Szent Mihály zománc-ikonon Szent Theodórosz (Tivadar) Sztratilatisz és Theodórosz Tirón, Prokópiosz és Georgiosz (György), Demetriosz (Demeter) és Nesztóriosz, Eusztáthiosz és Merkuriosz nagyvértanúk alkotnak párokat.²⁶ Szent Mihály arkangyal volt a választott nép, Izrael fegyveres erőinek védelmezője,²⁷ majd Constantinus császárt követően a birodalom katonáinak protektorává vált, aki nagy népszerűségnek örvendett, mivel azt tartották róla, hogy ő

In: V. Kovács 1983, 33.; Magyar Zoltán könyvében: *A XI. századtól már mint sárkányölő hős ismeretes*. In: Magyar 2006, 7.

21 Lazarev 1975, 46-47.

22 Lázár 1916, 65.

23 Magyar 1996, 58.

24 Veszprémy 1999, 96.; *Videntes itaque nostri hunc exercitum, ignorabant penitus, quid hoc esset et qui essent, donec cognoverunt esse adiutorium Christi, cuius ductores fuerunt Sancti Georgius, Mercurius et Demetrius*. In: Hagenmeyer 1890, 374-375.

25 Veszprémy 1999, 174-175.

26 Pentcheva 2010, 116.

27 *Abban az időben felkel azonban Mihály, a nagy fejedelem, néped fiainak oltalmazója, és olyan idő jön, amilyen a nemzetek keletkezése óta addig az időig még nem volt.* (Dán 12,1)

védelve Bizáncot az arabok és a perzsák elleni harcban. Az *arkhisztratégosz* arkangyal volt tehát a birodalom egyik patrónusa és a császár testőre.²⁸ Mivel a két szent tisztelete összefügg egymással, ezért képi ábrázolásaik is hasonlítanak. A Jelenések könyvében részletesen olvashatunk az arkangyal sárkány feletti győzelméről.²⁹ Megemlítenéd még az is, hogy XI. Lajos francia király (1461-1483) 1469-ben alapította meg a Szent Mihály Rendet Franciaország védelmezője számára.³⁰

A szláv nyelvű országokban Szent György azon katonák védőszentje volt, akik a nem keresztények ellen küzdöttek. Tisztelete különösen meghatározóvá vált Oroszországban, ahol a kétfejű sasos állami címerben a lovas szent alakja látható, amely Moszkva címere. Az orosz állami jelvénybe Anna cárnő (1730-1740) idejében vették fel Szent György képét.³¹ Ennek előzménye volt, hogy 1051. november 26-án Hilárión orosz metropilita Szent György megalomártír, a „Győzedelmes” tiszteletére szentelte fel az első templomot Kijevben, melyet Jaroszláv Vlagyimirovics (978-1054) nagyfejedelem építtetett, aki a kereszttségben szintén a *Georgij* (Георгий), György nevet vette fel. A templom felszentelésének napja – eltérően Konstantinápolytól – visszatérő ünneppé lett az egész orosz egyházban. Szent György ikonja a győztes szent lelki lényegének szimbólumává vált a Rusz területén. Ő az a szent, aki a káosz erői – a sárkány – felett győzelmet arat.³² Több képi ábrázolása ismert a középkorból, ezek között az egyik leghíresebb a 14. század végéről, a novgorodi iskolából, pontosabban a Novgorod melletti Paskovszkij kerület Manyihinszkaja-templomából származó ikon.³³ Mielőtt bemutatjuk a Szent Györgyről szóló leírást, közöljük Lazarev gondolatait a leginkább Novgorodból származó ikonokról:

*A másik két ikon, amelynek jobb felső sarkában az áldásra kinyújtott jobb kéz látható, György lándzsát tart a kezében. Viharsebesen száguld a nyeregben ülő ifjú hős akaratának engedelmesskedő fehér ló. György a természet sötét erőit megtestesítő sárkány torkába dőfi lándzsáját. A világhosságnak, a természet jótékony erőinek képviselőjeként ábrázolja az ikon. Vakító ragyogásában van valami, ami félelmetes viharra, cikázó, lecsapó villámra emlékeztet. Vértörös köpenye tüzes fénykoszorút képez alakja körül, úgy érezzük, nincs olyan erő a világon, amely meg tudná állítani ennek a lovasnak fürgeteges vágatását.*³⁴

28 Ivancsó 2014, 8.

29 *Ekkor harc támadt az égen: Mihály és angyalai harcoltak a sárkánnyal. A sárkány és angyalai harcoltak, de nem diadalmaskodtak, sem helyük nem volt többé az égen. Ekkor letaszították a nagy sárkányt, az őskígyót, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki elcsábítja az egész világot. Letaszították a földre, és vele együtt angyalait is letaszították.* (Jel 12,7-9)

30 Beaune 1998, 1190.

31 Lazarev 1975, 69.

32 Sidorenko 2009, 154., 229.

33 Ruzsa 1981, 29., 260.

34 Lazarev 1975, 66.

Szent György és a sárkány.

Novgorodi iskola. 14. század vége. 58×41 cm, Orosz Múzeum, Szentpétervár

A bizánci művészetben azt láthatjuk, hogy Szent György és a többi katonaszent is – Constantinushoz hasonlóan – egy elképzelhetetlenül, lehetetlenül vékony lándzsát tartanak a kezükben. Ez egy olyan fegyver, amely teljesen alkalmatlannak látszik bármilyen valódi ellenség legyőzésére. A 13. században ez a jellegzetesség még a nyugati művészetben is megfigyelhető.³⁵ Elég, ha csak a jáki templom ábrázolására gondo-

³⁵ Egészen hosszú lándzsa látható Szent Györgynél a bázeli münster falán. Vö. Lázár 1916, 82.

lunk, ahol még a hátravont kéztartás, a köpeny és a fehér színű ló is nagyban emlékeztet a novgorodi ikonhoz.³⁶ Balogh Jolán a képpel kapcsolatban azt állapította meg, hogy *Szent György alakja, amint a galop volant testetlen könnyűségében transcendens lényként diadalmasan ívelődik a sárkány fölé, lenyűgöző erővel juttatja kifejezésre az erények természetfeletti fölényes győzelmét a gonoszságon.*³⁷

Sárkányölő Szent György. 13-14. század, Ják

A későbbi korok nyugati művészetében már nem így lesz ez, mivel Szent György általában valóságos lovagként, a spirituális fegyver helyett egy eredeti lándzsát tart a kezében és így küzd a sárkánnyal. Elég, ha csak Paolo Ucello (1397-1475), Carlo Crivelli

³⁶ Lázár Béla gondolatai a jáki freskóról: *A bizánczi művészetnek ezt az absztrakt diszitményszerűségét kiérezzük az 1256-ban felszentelt jaáki templomföltára fölött festett XIV. századi freskón is, a lovak kabátjának lebegő redőzetén, a ló farkának hullámos vonalain, a merevvé stilizált lótartáson egyaránt.* In: Lázár 1916, 75.; Magyar Zoltán ezekről a jellegzetességekről írja: *E képek, mint jeleztük, még híven követik az ortodox tradíciókat. Egy XVIII. századi mikolai képen a végtelékig leegyszerűsített rajzú festmény sárkányölője fehér színű lovával az egész képkeretet kitölti. A hátravont kézzel indított dőfés ugyancsak jellegzetesen keleti vonás.* In: Magyar 2006, 103.

³⁷ Balogh 1929, 140.

(1430-1490), Raffaello (1483-1520), vagy Dürer (1471-1528) képeire gondolunk. A reneszánsz óta a művészet spirituális üzenete egyre inkább háttérbe szorul, azzal, hogy fontossá válik a test pontos, hiteles ábrázolása, a tökéletes formai megjelenítés. Ahogy a test előtérbe kerül, azzal egyre inkább háttérbe szorul a spiritualitás, ugyanakkor ezeknek a részleteknek az ismerete – színek, alakok, eszközök – teszik lehetővé, hogy a képek lelki üzenetét megérthessük. Ahogyan Chiara Frugoni fogalmaz a *La voce delle immagini* című könyvében: *A középkori ábrázolások sajátos nyelvezet által fejezték ki mondani-valójukat, amely kodifikált gesztusok, építészeti szabályok, célzatos részletek, metaforák, szimbólumok által vált lehetővé: ha nem ismerjük ezeket az elemeket, akkor a képek hang nélkül maradnak.*³⁸

SZENT GYÖRGY³⁹

A gonosz elleni küzdelem az emberi történelemnek egy állandó dimenziója. Sokan ábrázolták az embert egy, a jó és rossz között álló harcmezőként. A keresztény hit radikális újdonságot képvisel ebben a lelki küzdelemben. A kereszténység határozottan mutatja be Krisztus végleges győzelmét a gonosz felett: az Úr legyőzte a gonoszt, aki soha többé nem lesz az utolsó szó. Valóban, végsősoron a gonosz rejtőzik a halál mögött, és Krisztus feltámadásával szétzúzta a halált.

A gonoszra az ember mindig úgy tekintett, mint valami földalatti, ismeretlen, ellenőrizhetetlen, sötét, rémisztő jelenségre. A föld, a rossz dolgok gyakran a szenvedélyeséget képviselték, tehát az emberben egy bizonyos kíváncsiságot, vonzódást idéztek elő. De amikor a föld valóban megnyílik, és előjönnek a gonosz lelkek, rettenetes arcuk megremiszti az embert és inkább a félelem, mint a kifinomult kísértő csáberők által tartja fogva. A *Pokolraszállás* ikonban is, a Séol, az alvilág,⁴⁰ a halállal és a halál birodalmával áll kapcsolatban.⁴¹ Az ember a sötét, sátáni erőket vadállatok képében látta, úgy fogta fel, hogy a gonosz legyőzése felülkerekedés egy vad dimenzión, amely olyan radikális módon tartozik a földhöz, mint az állatvilág. És ennek a barlangokkal és szenvedélyes vadállatokkal benépesített alvilágnak ellenpontjaként az égi, lelki világot, az isteni áldás

³⁸ Frugoni 2010, XXI.

³⁹ Ez a rész készült Tomaš ŠPIDLIK és Marko Ivan RUPNIK *La fede secondo le icone* című könyvének Szent Györgyről szóló fejezete alapján. A szövegben lévő kiegészítések, jegyzetek a dolgozat szerzőjétől származik, azok az eredeti szövegben nem szerepeltek. Az olasz szöveg fordítását Horváth Hajnalka és Prokopp Katalin Victoria lektorálta. Vö. Špidlik – Rupnik 2011, 71-75.

⁴⁰ A bizánci keresztény hagyományban nagyszombaton a pokolra szállást ünneplik a szentmisében. Nagypénteken Krisztus meghal, szombaton az egyház alászáll vele a poklokra, a halál birodalmába, ahonnan nem jön vissza, hanem egy másik úton megy fel és belép Isten országába. In: Rupnik 2016, 7.

⁴¹ A feltámadás ikon nem abban a cselekedetben ábrázolja Krisztust, amint kilép a sírból, hanem abban, hogy elmerül benne. Krisztus nagysága abban áll, hogy Ő bemegy a sötétség fedelmének birodalmába, aki szolgátságban tartja Ádámot és leszármazottait. Krisztus leszáll, kitarja az alvilág ajtóit, belép élőként a halál birodalmába. Azt lehet énekelni: *Ó halál, hol van a te győzelmed?* (1Kor 15,55) A halál birodalmának vége van, mert befogadott egy élő. Leszáll a valódi fény, az igazság Napja, amely megvilágítja azokat, akik sötétségben és a halál árnyékában vannak. (Lk 1,79) Krisztus megragadja Ádámot és Évát, hogy visszavigye őket Isten fiainak méltóságába. Vö. Špidlik – Rupnik 2011, 57-59.

és az Isten az ember iránti jóakarátának a világát helyezte. Ebbe az elképzelésbe illeszkedik bele néhány fontosabb európai kegyhely is annak tanúságaként, hogy a kereszténységnek Európa evangelizálásában milyen erős bástyái voltak a szellemi küzdelemben. Ilyenek például az angyaloknak,⁴² legfőképpen Szent Mihálynak szentelt kegyhelyek. Ezeket a kegyhelyeket általában az jellemzi, hogy hegyen vannak elhelyezve, és a gonosz a barlangban győzetik le.⁴³ Ez a valódi győzelmet jelenti, mert a jó, az üdvösség azt is bevilágítja, ami földalatti (alvilági), tehát nincs már hely a gonosz számára.⁴⁴

Itt egy fehér lovon ábrázolva látjuk Szent Györgyöt, aki szilárdan az ikon horizontján áll, egyensúlyban a kígyó formájában a barlangból kijövő gonosz és a mélyvörös nagy háttér között, amely az isteninek, a vallásosnak a szimbóluma. A jobb oldali felső sarokból mutat Isten áldó keze.⁴⁵ Az ikonokon a fehér szín egy lelki dimenziót jelképez, amely azt jelenti, hogy Szent György a gonosz ellen a Szentlélek erejével (a ló) küzd. A lándzsa, amelyet sikerül neki a kígyó szájába beledöfni, egy igen vékony eszköz, amelyet gyengén tart kezével, jelezve, hogy minden erőfeszítés nélkül öli meg a gonoszt. Ez a gesztus a spirituális küzdelem nagy igazságát nyilvánítja ki: az alvilág fejedelmét nem lehet kizárólag az ember erejével elűzni.⁴⁶ Ő ugyanis nem engedelmeskedik az ember hangjának, hanem csak Isten Igéje előtt hátrál meg. Talán a múltban gyakran túlságosan hangsúlyozták az aszkézis akarati dimenzióját, ahol az ember csakis a saját erejével harcolt a szenvedélyeivel, bűneivel és magával a sátánnal, a kísértővel. És reakcióként eljött egy olyan korszak, amikor vagy egyáltalán nem beszélünk a lelki harcról, vagy tisztán pszichológiai értelemben beszélünk róla. Anélkül, hogy leértékelnénk az emberi mélységgel kapcsolatos összes pszichológiai felfedezést, hangsúlyoznunk kell, hogy ezeket a lelki

42 *Meg kell tanulni a szívünkre hallgatni. Este, amikor vége a napnak [...] le kell ülni egy székre. Mit kell tenni? Hallgatni a szívünket, figyelni, mi marad benne egy nap után. A szív az emberi személy teljességét jelenti, benne van minden. Ha túlzásba vittem valamit nap közben, este a szívem megmondja. Beszél hozzánk az angyal.* In: Rupnik 2016, 9.

43 Szent Mihály ismertebb szentélyei: *Skellig Michael* Írországból, *St. Michael's Mount* Angliában, *Mont-Saint-Michel* Franciaországban, *Abbazia di San Michele della Chiusa* Piemontban, *Santuario de San Michele Arcangelo*, a Gargano-hegyi barlang Pugliában, mindkettő Olaszországban, *Szent Mihály kolostora* Szími szigetén Görögországban, a *haifai kolostor* Izraelben.

44 Közbenjáró ima: *Szent Mihály arkangyal, védelmezz minket a küzdelemben; a sátán gonosz kísértései ellen légy oltalmunk! Esedezve kérjük: „Parancsoljon neki az Isten!” Te pedig, mennyei seregek vezére, a sátánt és a többi gonosz szellemet, akik a lelkek vesztére körüljárnak a világban, Isten erejével taszítsd vissza a kárhozat helyére!* Az ima eredetéről Ivancsó 2014, 49-50.

45 Lazarev sokat írt arról, hogy orosz földön népi jelleget öltött György alakja, a képen látható áldó kézről csak ennyit állapított meg: *A kép jobb sarkában Krisztus jobbja látható, amint áldón nyújtja ki a diadalra induló György felé. Ez a motívum később nagyon elterjed.* In: Lazarev 1975, 66.; Ez az ikonográfiai jellegzetesség természetesen nyugat-európai példákra is megjelenik. Krisztus mennybemenetelénél Isten keze látható a Bugacon előkerült 12. századi zománcozott bronzlemezen; a felhőből kinyúló kéz befogadja a Fiúistent. Vö.: Rosta 2014, 204., 221.; Remete Szent Pál budaszentlőrinci szarkofágtöredékén a felhőből kinyúló két isteni kéz fogadja be Szent Pál lelkét. Vö. Buzinkay – Havassy 1995, 69.

46 Clairvaux-i Szent Bernát az ellenféllel harcoló lovagokról: *Megtanulták ugyanis, hogy nem a saját erejükkel bátrak, hanem a Seregek Urának hatalmától remélhetik a győzelmet, aki hitük szerint ezt könnyen megadhatja [...]* In: Veszprémy 1999, 180-181.

élet szolgálatába kell helyezni, és nem szabad mindenre magyarázatként felhasználni, elhanyagolva azt is, amit az egyházatyák „spirituális harcnak” neveztek. Ez az a spirituális művészet, amely a Szentlelket gyümölcsözteti az életünkben.⁴⁷ Nyilvánvaló, hogy egy ilyen lelki munkában a pszichológiai felfedezések nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy megkönnyítésék a Lélek működésével kapcsolatos diskurzusokat.

Manapság, amikor az Egyházban egyfajta féltékenység van azzal kapcsolatban, hogy angyalokról és ördögökről beszéljenek (miközben az egész Egyházon kívüli világ ezt teszi), és amikor sok valóság pszichológiai és szociológiai magyarázatra redukálódik, ez az ikon a lelki élet egy fontos valóságára hív minket. Hangsúlyozni akarjuk ezt ezzel a magyarázattal. A szláv országokban Szent Györgyöt tavasszal ünnepelték.⁴⁸ Az ehhez az ünnephez kapcsolódó rítusokban sok régi elem megmaradt az ősi szlávok pogány ünnepeiből is, egyértelmű utalásokkal a győzelemre az ellenséges tél, halál és gonosz felett. Táncoztak és megünnepelték a győzelmet, hol kihangsúlyozva a hős értékét, hol egyfajta eufóriába esve, ahol a tél feletti győzelem is egy kozmikus ciklus része volt, amelyben az embernek nem volt semmi része. Az ikon ellenben Szent Györgyöt úgy mutatja meg nekünk, hogy minden erőfeszítés nélkül megöli a kígyót, mert Isten cselekszik benne és a Szentlélek az, aki elégeti a gonoszt és megszentel, aki megakadályozza a sátán behatolását a szívbe. Ma talán egy ahhoz nagyon hasonló időszakban vagyunk, amikor ezek az ősi pogány ünnepek zajlottak. Egyrészt sokak számára gyakorlatilag nem létezik már a bűn, de Isten sem. Mégis, előbb vagy utóbb, elkerülhetetlenül megjelenik a rossz. Van tehát egy küzdelem a gonosz és annak különféle formái ellen. És gyakran, vagy ünnepeljük e harc szerzőit, mint pogány hősöket, vagy egy személytelen kozmikus akarat egyik megnyilvánulásaként viseljük el a gonoszt, amely egy adott pillanatban pontos vonásokkal mutatkozik meg. Az tehát a kedvező időszak egy olyan kereszténység számára, amelyben nem minden függ az ember megfelelésétől és aszkézisétől, és amelyben a keresztény erkölcsöt nem csak „jóra irányuló programnak”, egyfajta ideológiának tekintik, hanem ahol az ember meghívást kap a szinergiára, az együttműködésre a Szentlélekkel, aki benne és a történelemben titokzatos módon jár el, az ember megértésén túl.

Bárki, aki szeret, tudja, hogy mennyire kifinomult a szeretet módja, mennyire finom a megtévesztés, a kísértés és milyen szörnyűek az ebből fakadó szenvedések. Talán itt az ideje, hogy visszazerezzük azt, amit a keresztény hagyományban „lelki küzdelemnek” hívnak.

A jobb felső sarokban van egy nyílás, ahonnan kinyúlik Isten áldó keze. Az Atya lelki áldása az, aki elküldi a Szentlelket azért, hogy emlékeztessen mindenre, amit Krisztus

⁴⁷ Pio atyát sokat tanulmányoztam, amikor San Giovanni Rotondóban a mozaikokat készítettem. II. János Pál és Ratzinger pápa a gonosz elleni küzdelem szentélyének nevezték. Pio atya megértette, hogy a gonoszt nem a gazdagsággal, a pszichológiával, a szociológiával, a politikával lehet legyőzni, mert a gonosznak spirituális gyökerei vannak: spirituális küzdelemben kell tehát legyőzni. In: Rupnik 2016, 8.

⁴⁸ Szent György napja április 23-án van, Magyarországon 24-én ünneplik tekintettel a Béla névnapra. In: Jankovics 1997, 131.

tett – vagyis hogy legyőzte a világot (vö. Jn 14,26)⁴⁹ –, és megvilágítsa az egész igazságot, tehát a gonoszra vonatkozó igazságot is.

Ez a felső sarok kicsiben, a keleti keresztények *krasnij ugol*-ja (a „gyönyörű sarok”). Az a sarok, ahol az ikon a házban lóg, vagy ahol a feszület és a meggyújtott gyertya áll, általában imádság- vagy fohászhímzéssel ellátott kelmékkel díszítve. Ez az a sarok, amely az ikonnak köszönhetően megnyitja a szobát a túlvilág, Isten világa felé, és elhozza a mi terünkbe, a mindennapi életterünkbe az isteni tekintetet, amely a szent kép aranyozott fényén keresztül beragyog. Ez hozzájárul, hogy egy különös dimenzió, Isten pillantása járja át a lelkeséget, a munkát, az életet, az étkezést. Így elkezdjük észlelni Isten jelenlétét, a család és mindaz feletti örökösét, ami a házban zajlik. Az ikon előtt nem csak gyönyörű pillanatok történnek, hanem nehéz, komoly, bűnös dolgok is gesznek. De Isten ott van, az ő kegyelmével nézi mindezt, megáld és gyógyít. Az áldásnak e sarka a házban megerősíti a lelki élet szabadságát: szabadnak lenni Istennel, szabadságban megélni a vele való kapcsolatot.

E sarok tekintetén keresztül a keresztény megtanulja, hogy az élet nehézségeiben és a gonosz elleni küzdelemben Isten állandó jelenlétét, cselekvését és üdvösségét lássa.

SZENT GYÖRGY TISZTELETÉNEK HAZAI ÉS SZEGEDI VONATKOZÁSAI

Magyarországra a szent tisztelete egyszerre érkezhett keletről és nyugatról. Szent István Szent György és Szent Márton segítségével győzte le Koppányt. Hazai kultuszának központja a Szent Mihály oltalmába ajánlott Veszprémi egyházmegye székhelye volt. Veszprémben kápolnát építettek a tiszteletére, ahol a Szkopjéból származó kóponyaereklyéjét őrizték. A hagyomány szerint Szent Imre herceg itt tett szüzességi fogadalmat.⁵⁰ A magyar Szent Koronán Szent György lándzsával a kezében, katonaként, Szent Demeterrel együtt látható. A Hartvik püspöktől származó Szent István legendában szintén azt olvashatjuk, hogy segítségül hívásával győzte le Csanád vezér Ajtonyt 1028-ban,⁵¹ ennek köszönhetően tudta Szent István a velencei Szent György monostorból Magyarországra érkező Szent Gellértet kinevezni (első) csanádi püspökké, aki Oroszlámoson (szerbül Банатско Аранделово / Banatsko Arandelovo) Szent György tiszteletére szentelte a monostort, miként az első csanádi egyházat is. Nem véletlen tehát, hogy Csanád vezér győzelmét ábrázoló domborművel kezdődik a Dóm téren látható szobrok sorozata a Nemzeti Emlékcsarnokban.

Amint említettük, a sárkányölő lovag-szent alakja a 11-12. században alakult ki. Balogh Jolán is úgy vélte, hogy a kultusz kialakulása a 12. században történt meg, amely már korán nagy vonzerőt gyakorolt a magyar lélekre.⁵² Ezzel magyarázható, hogy a

49 Én pedig kérem az Atyát, és más Vigasztalót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké.

50 Csete 1863, 891.; V. Kovács 1983, 33.; Magyar 2006, 30., 34.

51 [...] a vezér bizakodván az örök erényben, seregének sokaságával Isten kedveltje, Márton főpap és Szent György vértanú zászlaja alatt elindult, hogy úrrá legyen az ellenség veszett dühén. In: Érszegi 1983, 37.

52 Balogh 1929, 135.

csanádi székeskáptalan pecsétjére a lovag Szent György került fel, mivel ő volt az egyházmegye védőszentje a középkorban. Balogh Jolán úgy vélte, hogy *A legrégebb emlékek, a Szent Györgynek szentelt csanádi káptalan pecsétje a XIII. század első feléből még kezdetleges munka, mely híven követi a bizánci sémát.*⁵³ A 13. század végéről származó székeskáptalani pecséteken látható részleteket kutatásainak köszönhetően G. Tóth Péter pontosította: Így vált felismerhetővé, hogy Szent György lovának a farka be van fonva, a szent nem csak felemelt jobbával, hanem teste előtti baljával is markolja a lándzsát, ruhájának pedig öv feletti csaknem párhuzamos ráncai az öv alatt sugarasan terjedve rendeződnek a György combján és a ló oldalán, a *sárkány nyaka és feje a ló mellső lábai között helyezkedik el, a sárkány testének oldala pedig krokodilszerűen bordázott.*⁵⁴

Szent György tisztelete párhuzamba állítható Szent Lászlóéval. Az összehasonlítás segítségével még a mélyebb értelmezési horizontokat is bemutatathatjuk, megérthetjük. A képciklus mondanivalójának elsődleges, realisztikus szintje egy történelmi eseményre, a kerlési csatára épül. László király szentté avatására ugyanakkor 1192-ben, III. Béla király uralkodásának idején került sor akkor, amikor a korszakot az 1187-es hattini vereség után a kereszties eszmény erősen átjárta, pogányság és kereszténység küzdelme ismételtelen kiéleződött, a korszakot pedig meghatározták III. Ince pápa gondolatai a szolgaság és a szabadság teológiájáról.⁵⁵ A második, idealisztikus szint a jó és a rossz harcát jeleníti meg, ebben az esetben a gonosz maga a pogány kun, akit Szent László – fehér lovának a segítségével és a pajzsán látható kereszt jelével – noha lándzsával döf át, végül csak bárdjával, az ellenség kardjával és a lány segítségével tudja legyőzni. A harmadik, a szimbolikus üzenet, amely pedig ebben az esetben is a bűneink elleni állandó küzdelemről és a megváltásról szól. A megváltás révén a Megváltóval, Krisztussal kerülünk kapcsolatba. Nyilvánvaló tehát, hogy középkori templomaink falain – főleg az ellenséges betörések miatt – gyakran megjelenő kép leginkább a teológiai üzenet miatt fontos, az pedig, hogy ebben a küzdelemben mennyire fonódtak össze *a nomád és a lovagkori hagyomány elemei,*⁵⁶ az is fontos, de másodlagos.

53 Balogh 1929, 144.

54 G. Tóth 2011, 364.

55 Cipollone 1996, 351-355.; Horváth 2020, 37-43.

56 Veszprémy 2005, 98.; Nemeskürty István úgy gondolta: *Nyomatékosan hangoztatandó, hogy a nemzet Lászlójában honfoglalás előtti, ősi pogány elemek mutatkoznak, ámde a keresztény hitbe beleágyazódva. Elképesztő mennyiségű templomi ábrázolás maradt fenn róla, főleg a lányablás-lánymentés epizódokról. Ami egyébként nem is templomba illő jelenet.* In: Nemeskürty 2006, 69-70.

Szent László a csatában, Karaszkó (Szlovákia)

Szent György történetét a Karthauzi Névtelen is lefordította magyar nyelvre. Noha ebben a szövegben megtalálható a leglényegesebb utalás arra, hogy Szent György ki- nek, illetve minek köszönheti győzelmét, mégsem ezt a gondolatot szokás kiemelni vele kapcsolatban: *Ottan azért Szent György lovára üle, és szent keresztnek jegyével magát megjegyzé, és a sárkány ellen nyomoték. És csucsáját (lándzsáját) erősen megfogotozván (megforgatván), és ennenmagát Űristennek ajánlván, nekiöklelé, és a sárkánt az földre leejté.*⁵⁷

Magyarországon, Tarpán ismert olyan Szent György ábrázolás, ahol az áldó kéz is látható. Ezzel kapcsolatban jegyezte meg Magyar Zoltán: *Alig tíz éve tárták fel a tarpai református templom három szép falképét. Köztük Szent György legendájának freskóját, mely kitűnik lovagi szellemével. Az expresszív hangulatú falkép a jól ismert kompozíciót idézi. [...] A kép jobb sarkában a bő köntösben ábrázolt királylány imádkozik, aki mögül egy áldást osztó kéz nyúlik a lovag feje fölé. Nyilvánvaló az égiek támogatását jelképezendő. Hasonló ikonográfiai megoldás eddig máshonnan nem ismeretes.*⁵⁸

⁵⁷ Madas 1985, 245.

⁵⁸ Magyar 2006, 77-78.

Szent György küzdelme a sárkánnyal, Tarpa

Az újkori Szeged történetéhez szintén szorosan illeszkedik Szent György alakja. A Kolozsvárról Szegedre áttelepített Ferenc József Tudományegyetem folytonosságára utal a Rerrich Béla téren elhelyezett Szent György szobor, amely a prágainak hiteles másolata. Ez a szobor természetesen Kolozsváron is ismert.

Szent György alakjával díszített pástorbotot láthatunk Glattfelder Gyula püspök kezében a templom szentélyében lévő domborművön is (*Melléklet, 1. kép*). A püspök úgy tekintett a rábízottokra és a püspökség egykori teljes területére, hogy az Szent Gellért öröksége, ahogyan az ország Szent Istváné. Ennek több alkalommal is hangot adott. 1930-ban közreadott húsvéti körlevelében így írt:

Csanád várában a csanádi püspökség egyházaival és iskoláival végvára lön nemcsak a katolikus kereszténységnek kelet és dél felé, hanem oly központja az istenes gondolkodásnak, tisztult életfölfogásnak és komoly tudományosságnak, hogy messze földről ide sereglettek azok, kik az élet köznapi formáival megbarátkozni képesek nem voltak, hanem felsőbb lelkiségben, emelkedett világszemléletben keresték boldogságukat. Keresztelő Szent János egyháza mellett, mely a szó szoros értelmében keresztkútja lett egész Délmagyarországnak mert itt vezette be a szent püspök Krisztus aklába ez országrész nagyjait és kicsinyeit, csakhamar ritka fényben emelkedett ugyancsak az ő gondoskodásából a Boldogságos Szűz Mária egyháza, melyet temetkezési helyéül is szánt s melyben kibontakozott az a merész lelkületű Mária-kultusz, mely nemzetünknek kiváltsága és dicsősége is volt, s mely a szent püspökben, a Boldogságos Szűz rajongó tisztelőjében, bírja ihletőjét, mint erről reánk maradt dicsőítő beszédei is tanúskodnak. A katolikus istentisztelet díszének teljességéről pedig gondoskodott a páratlan fényvel Szent György tiszteletére 1042-ben emelt csanádi székesegyház, benne Szent György káptalanával, mely

*a déli végek felé mint beszédes monumentum emelkedett s hirdette a magyar nemzet hitbuzgalmát és élni akarását.*⁵⁹

Amint látható, Glattfelder püspök Szegeden Csanádhhoz hasonlóan építette ki a püspökség újkori központját, ugyanakkor levelezéseiben találunk utalásokat egykori székhelyére is. Hitt abban, hogy Trianon ellenére Temesvár hamarosan visszakerül Magyarországhoz. Érsekké való kinevezésekor ezt írta Dr. Friedler István nagyváradi püspöknek 1942. szeptember 25-én:

*Azt hittem nemcsak szimbolikusan, de a valóságban is újra lehet majd építenem Szent Gellért örökségét. Ha Isten másképp akarta, benne megnyugszom, de a lelkünk közös vágya megvalósulásért fáradni soha meg nem szűnöm.*⁶⁰

Szent György – és számtalan sárkány a székesegyházban kívül és belül – a szegedi Fogadalmi templom kórusának oszlopfőjén (*Melléklet, 2. kép*) és magán a kóruson (*Melléklet, 3. kép*) is ábrázolva van, amely egyrészt utalás a káptalan védőszentjére, de alakja a Hősök Kapuján szintén feltűnik,⁶¹ mivel az 1920-as évektől a lovasság – huszárság – védőszentjeként tisztelték őt a Magyar Királyi Honvédségben.⁶² Szent György a huszárság előképeként, annak védőszentjeként is felfogható, tisztelete I. Károly királynak (1308-1342) köszönhetően hazánkban tovább népszerűsödött, ő alapította ugyanis Európában az első uralkodói alapítású világi lovagrendet Szent György tiszteletére 1326. április 24-én, a szent ünnepnapján.⁶³ Magyarország középkori főtere szintén Szent György nevét viselte a Budai Várban. Ismert még a Körmeöbányán vert úgynevezett Szent György-tallér is, melyek harcoló katonák számára készültek. Szent Györgyöt és allegorikusan az egyházat ábrázoló képek díszítik az érmét; felirata: SANCTUS GEORGIUS EQUITUM PATRONUS ÉS IN TEMPESTATE SECURITAS.⁶⁴

Szokás, hogy a magyar királykoronázás alkalmával a koronázandó király, mint fővezér, huszártábornoki egyenruhában jelenik meg az ünnepi szentmisén (*Melléklet, 6. kép*). A szegedi Fogadalmi templom, amely nyilvánvalóan az apostoli királyság allegóriájaként épült volna meg már az 1913-as eredeti tervek alapján is, amely elképzelést a Trianoni békeszerződés utáni trauma még inkább felerősített, a kóruson látható

59 Főpásztor nagybőjti szózata, 800. sz. 1930. 11-12.

60 Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár, ikt.sz. 2626/1942.

61 A Szent György freskó felirata: Így gázolja le ellenségét majd a lovas nép! (*Melléklet, 5. kép*)

62 Testvérem! Lovasságunk világszerte híres és elismert volt legyőzhetetlen, haláltmegvető bátorságáról. Ezt a bátorságot, elszántságot, nemes gondolkodásodat vidd bele a te vallási életedbe is. Krisztus hitét, Anyaszentegyházát véd meg a földi sárkányok, a hitetlenek ellen, hogy égi védszented, Szent György Isten előtt való közbenjárása és segítsége által a legyőzhetetlen bátorság és vitézség szellemében Isten és a Haza ellenségei ellen harcolva a magyar lovasságnak, a magyar Hazának tündöklő példaképe lehess. In: Mészáros 1931, 304.

63 Lővei 2014, 13.

64 Bálint 1998, II, 321.; Magyar 2006, 100-101.

Szent György ábrázolás – és a templomban számtalan helyen feltűnő sárkányok (*Mel-léklet, 4. kép*) – egyrészt a káptalan védőszentjére utalhat, másrészt véleményem szerint a királykoronázás eseményével, magával a magyar király személyével is kapcsolatba hozható. Az 1913-as terveken még csak a rózsablak képe látható, amely a '20-as években már a Szent Korona országainak és a nemzeti királyaink címereivel – Árpádok, Anjouk, Hunyadiak – lett feldíszítve, amelyet az égi pártfogó, a MILES CHRISTI, Szent György, valóságosan az apostoli király véd meg. A rózsablakkal egyező magasságban, a szentélyben a Szentháromság van ábrázolva, ahol a Teremtő és a Megváltó tartják kezükben, és áldják meg a Szent Koronát, Szent Györggyel szemben pedig a Magyarok Nagyasszonya, Mária van a gyermek Jézussal a Szent Koronával, királyi palástban, körülöttük a falakat – az 1913-as terveken még nem létező motívumok – az apostoli királyság erényei díszítik: eszme, jóság, erő, oltalom. Azt láthatjuk tehát, hogy a templomban Krisztus király – szőlő és búza – és Szűz Mária – liliom és rózsza – attribútumai mellett Szent György alakja jelenik meg a legnyomatékosabban, aki tulajdonképpen a *sacerdotium* és a *regnum*, az egyház és az állam védelmezője. Ez az összetett szimbolika is azt a gondolatot erősíti, hogy a szegedi Fogadalmi templom alkalmas lehetett volna a legjelentősebb magyar állami ünnepi esemény, a királykoronázás befogadására.⁶⁵

BEFEJEZÉS

Amint láthatjuk, nem elegendő csak az adatokat közölni és a színeket, formákat, jellegzetességeket sztereotip módon leírni. Jelen korunkban ezekhez képest sokkal többre van szükség, főleg azért, mert ma már a szimbólumokat általában nem ismerik az emberek, így a szimbolikus gondolkodást sem. Ezért a felhozott régi néprajzi párhuzamok és ősképek tovább erősíthetik a manapság meglehetősen jellegzetesnek mondható ezoterikus gondolkodást, amibe szinte minden beleférhet, miközben a valódi lelki, teológiai tartalom háttérbe szorul, vagy rosszabb esetben lényegtelenné válik. Sokkal fontosabb tehát mindennél az ikonok, művészeti alkotások lelki mondanivalója, a szimbólumok világos bemutatása, ismertetése, mert ennek segítségével tanulhatjuk meg, hogy milyen a keresztény mentalitás, hogyan kell keresztényként viselkedni, ebben az esetben pedig akár azt, hogy hogyan kell hívő emberként nehéz helyzetekben helytállni. Szembesíteni kell a valódi lényeggel az érdeklődőket, mert csak ezekből okulhat, tanulhat az olvasó a gonosz elleni lelki küzdelemről. Szent György prágai szobrával kapcsolatban írta Prokopp Mária: *Az öntudatos, fegyelmezett, művelt ember dicsőítése, aki nagy szellemi koncentrációval, halálmegvető bátorsággal megsokszorozza fizikai erejét, és legyőzi a sokszoros túlerőt.*⁶⁶ Ehhez a lelki küzdelemhez határozott tudásra és felkészültségre van szüksége az embernek azért, hogy elérjük azt a célt, amiről Szentviktori Hugó írt *Didascalion* című művében: *Mindenek közt legkívánatosabb a Bölcsesség [az Ige, aki az emberek világossága, aki megvilágítja, valódi önismeretre vezeti az embert], amelyben*

⁶⁵ Ezzel kapcsolatban Horváth 2017, 33-102.

⁶⁶ Prokopp 2001, 15.

*a tökéletes jó forma lakozik. A Bölcsesség világosítja meg az embert, hogy felismerje önmagát.*⁶⁷ Szent Györgyre és Szent Lászlóra modern korunkban is szükségünk van a kísértések ellen, mivel a gonosz folyamatosan munkálkodik!

*Dr. Horváth Gábor
tanszékvezető főiskolai tanár
Gál Ferenc Egyetem Teológiai Kar*

---

⁶⁷ Szeiler 2018, 182-183.

MELLÉKLET

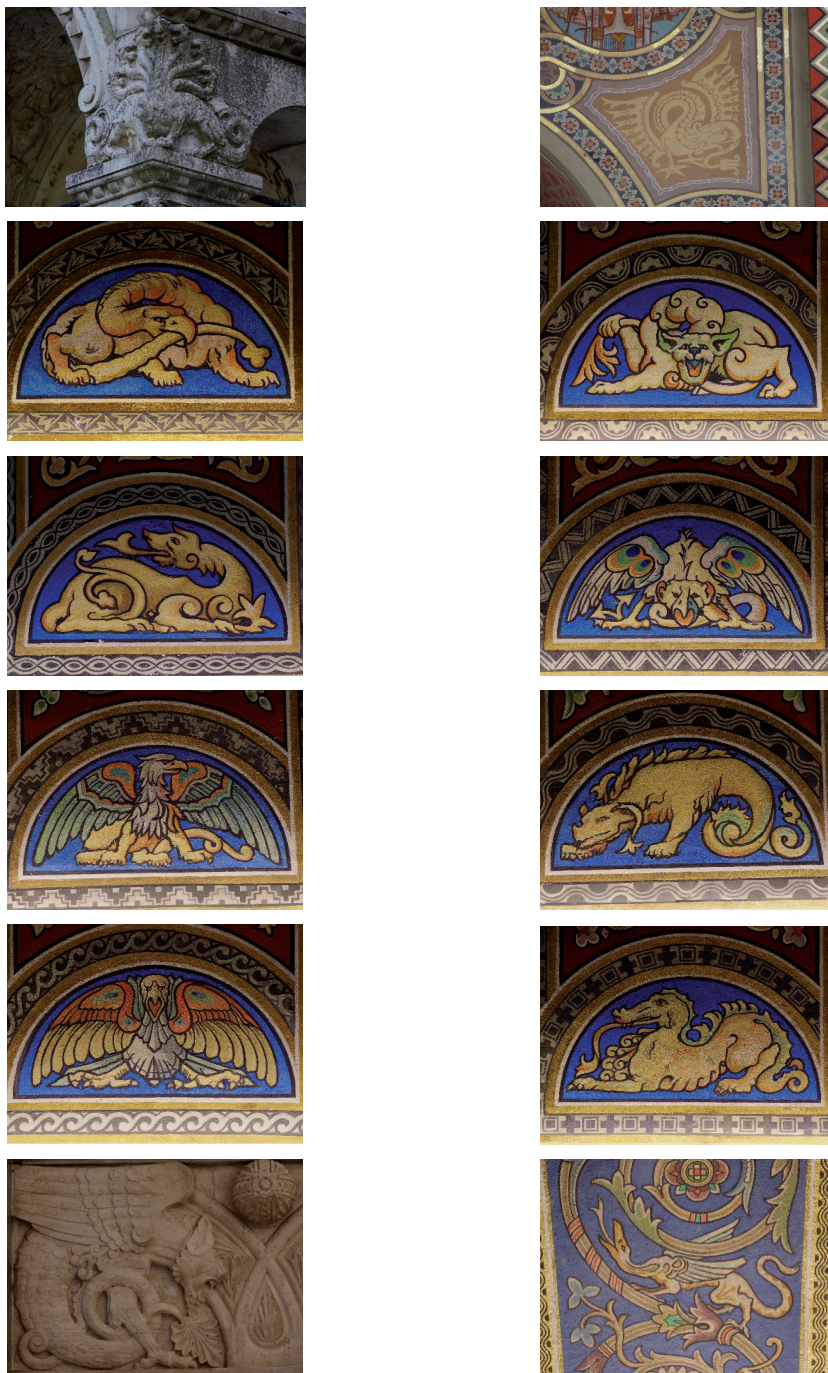
1. Glattfelder Gyula püspök a templom szentélyében Szent Györgyöt ábrázoló pásztorbottal a kezében

2. Sárkányölő Szent György a kórus alatti oszlopfőn, lent Szent Gellért szobrának részlete látható

3. Sárkányölő Szent György ábrázolása a kóruson

4. Sárkányok a Fogadalmi templomban

5. Sárkányölő Szent György ábrázolása a Hősök Kapuján

6. IV. Károly király huszártábornoki egyenruhában a koronázás napján, Budapest, 1916. december 30.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abbondanza, Letizia: *El Valle del Coliseo*. Milano, Electa, 1997.
- Araújo, Michele de: Nolite arbitrari qua venerim mittere pacem in terram; non veni pacem mittere sed gladium: a guerra como fundamento de justiça contro os inimigos da fé (séc. XIII-XV). In: *Veredas da História*, 2017/2. 310-339.
- Balogh Jolán: A magyarországi szent György-ábrázolások forrásai. In: *Archeológiai Értesítő*, 1929. (XLIII. Kötet) 134- 155.
- Bálint Sándor: *Ünnepi Kalendarium I-II-III*. Szeged, Mandala Kiadó, 1998.
- Beaune, Colette: Michele Arcangelo (Santo). In: Leonardi, Claudio (szerk.): *Dizionario Enciclopedico del Medioevo*. Roma, Città Nuova, 1998. 1189-1190.
- Biddle, Daniel A.: *Knights of Christ. Living Today with the Virtues of Ancient Knighthood*. WestBow Press, 2012.
- Buzinkay Géza – Havassy Péter (szerk.): *Budapesti Történeti Múzeum*. Corvina, 1995.
- Cipollone, Giulio O.SS.T.: *Cristianità – Islam. Cattività e liberazione in nome di Dio. Il tempo di Innocenzo III dopo 'il 1187'*. Miscellanea Historiae Pontificiae edita a Facultate Historiae Ecclesiasticae in Pontificia Universitate Gregoriana. Vol. 60. Roma, Edizione Pontificia Università Gregoriana, 1996.
- Coarelli, Filippo: *Roma. Guide Archeologiche*. Milano, Mondadori, 2002.
- Csete Antal: Sz. György vértanu fejereklyéje. In: *Magyar Sion*, 1863. 889-894.
- Érszegi Géza (szerk.): *Árpád-kori legendák és Intelmek*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983.
- Fodor István (szerk.): „Őseinket felhozád...” *A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 1996.
- Frugoni, Chiara: *La voce delle immagini*. Torino, Giulio Einaudi, 2010.
- Lővei Pál: Uralkodói lovagrendek a középkori Magyarországon: a Szent György Rend és a Sárkányrend. In: Gödölle Mátyás – Pallos Lajos (szerk.): *Szent István lovagjai. A leg-rangosabb magyar kitüntetés 250 éve*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2014. 13-19.
- G. Tóth Péter: A csanádi székeskáptalan pecséthasználatának Árpád-kori kezdetei. In: Székely Tünde (szerk.): *XII. RODOSZ Konferenciakötet: Társadalomtudományok*. Kolozsvár, 2011. 353-362.
- Hagenmeyer, Heinrich: *Anonymi Gesta Francorum et aliorum Hierosolymitanorum*. Heidelberg, 1890.
- Horváth Gábor: Teológia és lelki élet közötti elválaszthatatlan kapcsolat: az Abgárkép. In: *Deliberationes*, 2016/1-2. 89-100.
- Horváth Gábor: Eszme, jóság, erő, oltalom. Az Apostoli Királyság gondolata Glattfelder Gyula csanádi püspök interpretációjában. In: *Deliberationes*, 2017/2. 33-102.
- Horváth Gábor: *Anonymus feledésbe merül? P-nek mondott mester Gestája, kora és Pusztaszer*. Szeged, Gerhardus Kiadó, 2020.
- Hunyadi Zsolt: *A keresztes háborúk világa*. Debrecen, TKK, 2011.

Ivancsó István: *Szent Mihály arkangyal*. In: Ikon és liturgia II/2. Nyíregyháza, Örök-ségünk Könyvkiadó Kft., 2014.

Jankovics Marcell: *Jelkép-kalendárium*. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1997.

Laarhoven, Jan van: *Storia dell'arte cristiana*. Milano, Bruno Mondadori, 1999.

Lazarev, Viktor: *Középkori orosz festészet*. Budapest, Magyar Helikon, 1975.

Lázár Béla: Kolozsvári Márton és György művészete. In: *Archeológiai Értesítő*, 1916. 63-107.

Madas Edit: *A Néma Barát megszólal. Válogatás a Karthauzi Névtelen beszédeiből*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1985. (Szent György mártírnak innepéről, 241-253.)

Magyar István Lénárd: Hagios Georgios Megalomartyr. In: Klaniczay Gábor – Nagy Balázs (szerk.): *A középkor szeretete. Történelmi tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére*. Budapest, 1999. 59-65.

Magyar Zoltán: „Keresztény lovagoknak oszlopa” (Szent László a magyar kultúrtörténetben). Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Magyar Zoltán: *Szent György a magyar kultúrtörténetben. A Kárpát-medence Szent György-hagyományainak néprajzi és művelődéstörténeti rétege*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2006.

Dr. Mészáros János: *Seregek Ura. Katolikus honvédek, vámőrök, folyamőrök, csendőrök, rendőrök, leventék ima-, énekes- és oktatókönyve*. Eger, Egri Nyomda, 1931.

Nemeskürty István: *Magyar Századok. Gondolatforgácsok a nemzet életrajzához*. Budapest, Szabad Tér, 2006.

Pencheva, Bissera V.: *Icone e potere. La Madre di Dio a Bisanzio*. Foligno, Jaca Book, 2010.

Prokopp Mária: Márton és György Sárkányölő Szent György-szobra: 1373. In: *Korunk*, 2001. (3. évf.) 7. sz. 15-20.

Rosta Szabolcs: Pétermonostora pusztulása. In: Rosta Szabolcs – V. Székely György (szerk.): „*Carmen miserabile*” A tatárjárás magyarországi emlékei. *Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére*. Kecskemét, 2014. 193-230.

Rupnik, Marko Ivan: Hallgassuk az angyalaink hangját! – Marko Ivan Rupnik a Gazdagréti templom mozaikjairól. In: *Angyalvár. A Budapest-Gazdagréti Szent Angyalok Plébánia kiadványa. A templomszentelés éve*. VII. évfolyam, 2016. december 20. Karácsony, 6-9.

Ruzsa György: *Ikonok könyve. A nemzeti és a helyi iskolák a bizánci és a posztbizánci ikonfestészetben*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1981.

Sidorenko, Galina: San Giorgio e il drago, supplizio e miracoli del megalomartire. In: Geretti, Alessio (szerk.): *Il Potere e la Grazia. I Santi Patroni d'Europa*. Milano, Skira, 2009.

Špidlik, Tomáš – Rupnik, Marko Ivan: *La fede secondo le icone*. Roma, Lipa, 2011.

Szeiler Zsolt: A Bölcsesség előterében. Szentviktori Hugó az olvasásról. In: *Vigilia*, 2018/3. 182-189.

Veszprémy László: *Az első és második kereszties háború korának forrásai*. Budapest,

Szent István Társulat, 1999. (Névtelen Krónikás: *A frankok és a többi jeruzsálemi zarándok tettei.* 13-128.; Clairvaux-i Szent Bernát: *A Templom lovagjainak ajánlott könyv az új lovagság dicséretéről.* 167-208.)

Veszprémy László: A magyar őstörténet és a honfoglalás a középkori magyar krónikákban. In: Molnár Ádám (szerk.): *Csodaszarvas. Őstörténet, vallás és néphagyomány.* I. Budapest, Molnár Kiadó, 2005. 97–116.

V. Kovács Sándor: A László-ének keleti forrásai. In: *Irodalomtörténeti Közlemények,* 1983. 32-40.